

Jasminka Najcer Sabljak

Umjetnička akademija u Osijeku,
Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku,
Odsjek za likovnu umjetnost

Academy of Arts in Osijek,
Josip Juraj Strossmayer
University of Osijek,
Department of Fine Arts

Ul. kralja Petra Svačića 1/f,
Osijek, Hrvatska

jasminka.najcer@gmail.com
orcid.org/0000-0002-1187-1122

Silvija Lučevnjak

Zavičajni muzej Našice

Našice Local History Museum

Trg dr. Franje Tuđmana 5,
Našice, Hrvatska

silvija@zmn.hr
orcid.org/0000-0003-0913-1210

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

UDK / UDC:
728.81(430 Wierschem):[72.025"18"
929.52 Eltz

DOI:
10.17685/Peristil.60.5

Primljeno / Received:
21. 7. 2017.

Prihvaćeno / Accepted:
10. 10. 2017.

Karlo i Ludvina Eltz — nositelji obnove Burga Eltz u 19. stoljeću

Karl and Ludwina Eltz—Protagonists of the
19th-Century Restoration of the Eltz Castle

APSTRAKT

U jugozapadnoj Njemačkoj nalazi se kasnosrednjovjekovni Burg Eltz koji je stoljećima u posjedu grofova Eltz. U drugoj polovini 19. stoljeća za obnovu Burga Eltz zaslužni su Karlo i Ludvina Eltz, rođ. Pejačević. U interijeru burga postavili su brojne obiteljske grbove, a slikara Eduarda Knackfussa angažirali su na obnovi kasnosrednjovjekovnih zidnih oslika te izradi novoga u Ludvininoj radnoj sobi. Njegov rad reprezentira historicistički pristup koji se očituje u odabiru neogotičkog stila bujne vegetabilne i zoomorfne ornamentike uz koji se nalaze i portreti bračnog para te njihove djece, kao *hommage* obitelji Eltz.

KLJUČNE RIJEČI

Burg Eltz, Vukovar, Karlo Eltz, Ludvina Eltz, rođ. Pejačević

ABSTRACT

The late medieval Eltz Castle (Burg Eltz), situated in southwest Germany, has been owned by Counts of Eltz for centuries. In the second half of the 19th century it was restored through the efforts of Karl and Ludwina Eltz née Pejačević. They installed numerous family coats of arms in the castle interior and commissioned the painter Eduard Knackfuss to restore the late medieval wall paintings and to paint new ones in Ludwina's study. His works exemplify the historicist approach evident in the choice of Neo-Gothic style characterized by rich vegetative and zoomorphic ornaments, accompanied by portraits of the married couple and their children as homage to the Eltz family.

KEYWORDS

Eltz Castle, Vukovar, Karl Eltz, Ludwina Eltz née Pejačević

Uvodno – o povijesti obitelji Eltz

Obitelj von und zu Eltz pripada njemačkom praplemstvu čiji se članovi spominju već u 12. stoljeću.¹ To je bila jedna od utjecajnijih plemićkih obitelji Svetoga Rimskog Carstva u kojem su njezini članovi obnašali važne crkvene, vojne i političke funkcije.² Kroz povijest su Eltzovi bili značajni ne samo za srednjoeuropski kulturni i politički prostor nego i za njegov jugoistočni dio gdje su odigrali važnu ulogu u povijesti Hrvatske, kroz vlastništvo nad vukovarskim vlastelinstvom.³

Eltzovi su svoj ekonomski i politički razvoj počeli na prostoru nadbiskupija u Trieru i Mainzu, čiji su nadbiskupi bili knezovi izbornici Svetoga Rimskog Carstva. Posjedi su im se nalazili uz važne cestovne i riječne komunikacije u dolini Rajne, a s vremenom se obitelj razvila u tri linije ili grane koje se nazivaju: Rūbenach (Eltzovi od Srebrnog Lava), Rodendorf (Eltzovi od Bivoljih Rogova) i Kempenich (Eltzovi od Zlatnog Lava). Sve ove grane posjedovale su dio Burga Eltz, njihova prvog posjeda iz 12. stoljeća, smještenog između Koblenza i Triera (sl. 1). Od 1629. godine bili su i vlasnici stambeno-gospodarskog kompleksa Eltzer Hof u Eltvilleu na obali Rajne, u području izbornog kneževstva Mainza⁴ (sl. 2).

Na početku društvenog i političkog uspona obitelji Eltz stoji Jakob III. von und zu Eltz-Rūbenach (Burg Eltz, 1510. – Trier, 1581.), nadbiskup i knez izbornik Triera. Za njegova vremena porastao je ugled obitelji Eltz jer je svojim protureformacijskim djelovanjem promicao interese vladarske kuće Habsburg. Zahvaljujući tim vezama Eltzovima je potvrđeno staro plemstvo, a 1646. godine dodijeljen naslov plemeniti (Edler Herr) za područje nasljednih habsburških zemalja. Utjecaj obitelji Eltz povećao je Philipp Karl von und zu Eltz-Kempenich (Burg Eltz, 1665. – Mainz, 1743.) kao nadbiskup i knez izbornik Mainza, a ujedno i nadkancelar Carstva (Reichserzkanzler). Godinu dana nakon njegova izbora za kneza izbornika i nadbiskupa Mainza, car Karlo VI. dodijelio je 1733. godine obitelji Eltz grofovsku titulu, a 1736. omogućio kupovinu vukovarskog vlastelinstva. Philippa Karla naslijedio je nećak Anselm Casimir (Koblenz, 1709. – Mainz, 1778.), oženjen 1738. godine Annom Johannom Evom Josephom, rođ. barunicom Faust von Stromberg, posljednjom članicom te obitelji i nasljednicom obiteljskih imanja Trappstadt i Vendersheim. Kako bi se očuvalo prezime i obiteljski grb Faust von Stromberga, dolazi do združivanja s prezimenom obitelji

Eltz-Kempenich i kao predikat članovi ga imaju do danas.⁵

Godine 1771. Anselm Casimir dobio je nasljednu čast velikog župana Srijemske županije, a carica Marija Terezija njegov je posjed proglasila majoratskim (posjed s pravom nasljeđivanja prvorođenoga muškog potomka i s pravom neotuđivosti od obitelji Eltz).⁶ On je na mjestu stare kurije u Vukovaru podigao novu, koja će u kasnijim pregradnjama dobiti formu dvorca.

Nakon Anselma posjede je naslijedio njegov sin Hugo Philipp I. (Mainz, 1742. – Koblenz, 1818.) oženjen za Sophie Theresiju, rođ. barunicu von Boos zu Waldeck und Montfort. Glavna obiteljska rezidencija tada je bila u Eltvilleu, no često su boravili i u Burgu Eltz. Za vrijeme tzv. Rata Prve koalicije ti su im posjedi bili pod francuskom okupacijom, pa je obitelj boravila u Koblenzu, sve dok im 1797. nije vraćen Burg Eltz.⁷ Hugo Philipp bio je prvi član obitelji koji je osobno nadzirao vukovarski posjed te započeo administrativno i gospodarsko uređenje posjeda. Njegov sin Emmerich (Mainz, 1765. – Beč, 1844.) izabrao je Vukovar za svoju rezidenciju, a nakon njegove smrti kao vlasnik vukovarskog posjeda nakratko ga je naslijedio brat Jakob I. (Mainz, 1779. – Pešta, 1844.) sa suprugom Marijom Annom, rođ. barunicom Wambold von Umstadt. No, kako je Jakob uskoro nakon preuzimanja vukovarskog posjeda umro, već 1844. godine naslijedio ga je sin Hugo II. (Aschaffenburg, 1817. – Vukovar, 1848.).

Vukovarski je posjed tijekom 19. stoljeća počeo donositi znatnu financijsku dobit, pa je postao mjesto u kojem su članovi obitelji Eltz sve češće boravili i postupno ga pretvorili u obiteljsko sjedište. Njihovi posjedi u srednjoj Europi bili su relativno mali i rascjepkani na širem rajnskom području, a revolucionarna zbivanja u Francuskoj i napoleonski ratovi dodatno su destabilizirali njihova gospodarstva. Veliki vukovarski posjed, iako dislociran u odnosu na njihovo izvorno sjedište, postajao im je sve važniji, pri čemu je bitna činjenica bila i njegova dobra prometna pozicija uz Dunav. Do sredine 19. stoljeća vukovarski je dvorac u nekoliko proširenja postao relativno prostran jednokatni objekt okružen perivojem, pa je obitelj boravila na relaciji Njemačka – Vukovar. Hugo je bio prvi član obitelji Eltz koji se ženidbom vezao uz domaću plemićku obitelj, kada je 1846. godine izabrao za suprugu Ludvinu groficu Pejačević (Bratislava, 1826. – Vukovar, 1889.), kćer Petra grofa Pejačevića iz rumsko-retfalačke loze,

vlasnika velikoga srijemskog posjeda sa sjedištem u Rumi te dvorca u Retfali kod Osijeka.⁸ U kratkom braku dobili su kćeri Anu Mariju (umire kao dijete) i Hugolinu (1849.–1935.), koja je rođena nakon očeve smrti.

Nakon Hugove smrti obiteljske je posjede naslijedio njegov mlađi brat Karlo I. grof Eltz (Aschaffenburg, 1823. – Vukovar, 1900.), koji je prije toga ostvario vojnu karijeru. Služio je kao časnik u postrojbama austrijske carske vojske, a zatim pruske austrijske carske vojske, a zatim pruske kraljevske vojske. Bio je ranjen 1848. godine u bitkama za prevlast njemačkih i pruskih snaga nad područjem južne Danske i sjeverne Njemačke (Schleswig-Holsteinischer Krieg). No, nakon

1 Burg Eltz
(foto: J. Najcer Sabljak, 2017.)

Eltz Castle
(photo: J. Najcer Sabljak, 2017)

- 2 Eltzer Hof u Eltvilleu
(foto: J. Najcer Sabljak, 2017.)

Eltzer Hof in Eltville
(photo: J. Najcer Sabljak, 2017)

- 3 Dvorac Eltz u Vukovaru
(Dokumentacija Gradskog muzeja
Vukovar)

Eltz Manor in Vukovar
(Documentation of the Vukovar City
Museum)

bratove smrti morao je preuzeti vođenje ne samo obiteljskih imanja u Njemačkoj nego i vukovarskog posjeda. Napustio je vojnu karijeru i 1853. godine oženio se bratovom udovicom Ludvinom te se posvetio vođenju posjeda (sl. 3).

Karlo i Ludvina imali su osmero djece, od kojih je sedmero doživjelo odraslu dob (pet kćeri i dva sina). Karlo je bio virilist Hrvatskog sabora, tajni savjetnik austrijskog cara i pruskog kralja, komornik te vitez Reda bavorske krune i veliki komtur viteškog Reda sv. Jurja. Naslijedio je vukovarski posjed u vrlo teškim vremenima. Nakon ukidanja feudalizma 1848. godine i provedene agrarne reforme, vukovarsko vlastelinstvo bilo je znatno reducirano u veličini. Unatoč smanjenju površine, posjed je napredovao zbog modernizacije i dobrih gospodarskih poteza koji su ga podigli do jednog od najuzornijih gospodarstava u ovom dijelu Europe. Godine 1862. uveo je paromlin u Vukovaru, a njegova vina dobivala su nagrade na gospodarskoj izložbi u Beču 1866. godine. Godine 1868. utemeljio je ergelu nonijusa (konji za poljodjelske poslove) na Grabovu te nekoliko godina kasnije i ergelu lipicanaca u Lipovači. Poklonio je zemljište i novac za izgradnju vukovarske gimnazije. Pomagao je vukovarske franjevce te sudjelovao u proširenju i obnovi vukovarske crkve. Za njegova

je upravljanja vukovarskim posjedom došlo do spajanja Starog i Novog Vukovara u jedinstvenu upravnu općinu. Površina posjeda povećana je za 2500 jutara kupnjom imanja Gaboš i Ada od baruna Debrezenskoga 1891. godine.

Nažalost, nekoliko tragičnih događaja u prvoj polovini 20. stoljeća spriječili su Eltzove da se intenzivnije posvete ne samo unapređivanju ekonomske snage svojih posjeda nego i upravljanju Burgom Eltz.⁹ Posljednji vlasnik vukovarskog imanja prije Drugoga svjetskog rata bio je Jakob III. grof Eltz (Kleinheubach, 1921. – Eltville, 2006.), praukun Karla grofa Eltza, obnovitelja Burga Eltz. Tijekom Drugoga svjetskog rata s ostalim je članovima obitelji napustio Vukovar i trajno se naselio u Njemačkoj. Danas njegovi potomci žive diljem Europe, a posebno je zanimljiva činjenica da Jakobov sin Karlo danas upravlja Burgom Eltz kao član 33. generacije ove obitelji u povijesti toga iznimno važnog mjesta.¹⁰

Burg Eltz i njegova historicistička obnova

Najznačajniji i najstariji posjed obitelji Eltz jest burg iz 12. stoljeća, smješten na visokoj kamenoj litici koja se uzdiže na okuci rječice Elz ili Elzbach, koja je dala ime ovom lokalitetu, a vjerojatno i prezime cijeloj obitelji.¹¹

Elzbach je lijeva pritoka rijeke Mosel (franc. Moselle), koja protječe kroz Francusku, Luksemburg i jugozapadnu Njemačku te se kod Koblenza ulijeva u Rajnu. Od antičkih vremena ovo je jedan od najvažnijih europskih prostora kojim prolaze važni trgovački putovi prema Rajni. Neposredna okoliša burga okružena je šumama, a u blizini je i vrlo plodna zemlja na zaravni iznad Mosela čije je središte mjesto Münstermaifeld, iz kojeg se najčešće i prilazi Burgu Eltz. S obzirom na poziciju kompleksa koji je nastao na impozantnom grebenu elipsastog oblika jasna je njegova obrambena uloga, a prirodnu konfiguraciju terena graditelji su unaprijedili podizanjem fortifikacijskih elemenata poput kula i obrambenih zidina, što je tipično za brojne slične građevine diljem srednje Europe toga vremena. Uz fortifikacijsku ulogu burg je imao i stambenu funkciju, pa je kroz povijest bio mjesto na kojem su zajedno živjeli pripadnici različitih obiteljskih linija, a kompleks se skladno izgrađivao u različitim vremenskim i stilskim fazama od romanike, preko gotike i renesanse, do baroka i historicizma. Obnova ovog prostora odvija se i danas.

U kompleksu je vidljiva činjenica da je stoljećima služio za usporedno stanovanje nekoliko obiteljskih grana, od kojih je svaka podigla svoje stambene dijelove koji se, unatoč različitim razdobljima,

materijalima i gabaritima izgradnje, skladno stapaju u slikovitu cjelinu. Uz najstariji dio kompleksa, poznat pod nazivom Platt-Eltz, ovdje su od najvažnijih zdanja kuća Rübenach, kuća Rödendorf i kuća Kempenich. Glavni su objekti cijelog kompleksa bili završeni do 17. stoljeća, a unatoč kasnijim obnovama do danas odražavaju duh kasnosrednjovjekovnog graditeljstva svojim masivnim kamenim strukturama s detaljima poput tornjića, šiljastih zabata, klesanih dekoracija (kapiteli, doprozornici, nadvratnici, rigole...), bojenih zidanih i drvenih elemenata (kanatne konstrukcije) itd. Linija Kempenich 1815. godine kupila je od obiteljske linije Rübenach dio kompleksa koji je uključivao kuću Rübenach i Platt-Eltz te tako postala jedinim vlasnikom cijelog kompleksa. Burg Eltz u svojoj je povijesti doživio nekoliko većih požara, a s vremenom su pojedini dijelovi došli u ruševno stanje, pa su bile potrebne dogradnje i obnove. Linija Eltz-Kempenich od početka 19. stoljeća do danas kontinuirano ulaže u ovaj prostor, no trajno ovdje ne živi. Kompleksom upravljaju njihovi kaštelani, a Eltzovi ga posjećuju i brinu se o njegovu održavanju. Današnji izgled i stupanj očuvanosti ubraja ga među najpoznatije njemačke kulturne spomenike te jednu od najposjećenijih turističkih destinacija u ovom

4 Burg Eltz, tzv. garderoba
(Arhiva obitelji Eltz, © slomifoto 2015.)

Eltz Castle, the Dressing Room
(Eltz Family Archives, © slomifoto 2015)

dijelu Europe.¹² Burg se danas održava i prihodi-ma od turizma, no u povijesti je njegova obnova ovisila isključivo o vlasnicima i njihovim mogućnostima, pa je obnova tijekom 19. stoljeća u kojoj su sudjelovali Karlo i Ludvina Eltz tim značajnija. Ono što ovaj kompleks izdvaja iz niza sličnih lokaliteta jest iznimno sačuvan interijer koji, osim vrijednih arhitektonskih elemenata (grede, tabulati, klesani kameni detalji, kamini...), sadrži i zavidnu količinu originalnog namještaja, umjetnina i ostale opreme prostora. To se može zahvaliti činjenici kontinuiranog boravka obitelji Eltz te njihovoj skrbi za očuvanje integriteta burga u kulturno–povijesnom i estetskom smislu. Zbog ovih je karakteristika Burg Eltz jedan od prepoznatljivih simbola njemačke kulturne baštine.¹³ Već od 19. stoljeća Burg Eltz posjećivali su ljubitelji povijesnih građevina, a među njima i neke znamenite osobe (npr. slikar William Turner, književnik Victor Hugo, njemački car Wilhelm II.). Obitelj je dopuštala posjete uz prethodnu najavu, odnosno odobrenje. Kako je pritisak posjetitelja bio sve veći, procedure su pojednostavnjene, a 1931. godine objavljen je i vodič (brošura) za ovu lokaciju.¹⁴ Danas je Burg Eltz otvoren za posjetitelje gotovo cijele godine (izuzev zimskih mjeseci). Najopsežnija obnova Burga Eltz započela je 1845. godine i potrajala do 1888. godine, a za nju je bio najzaslužniji Karlo grof Eltz, koji je u te svrhe prodao i neke posjede u Njemačkoj. No, možemo pretpostaviti da je dio sredstava stigao i iz dohotka stvorenog na vukovarskom posjedu. Iznos koji

F. W. E. Roth precizno navodi jest 184 000 maraka i 56 pfeniga, a što se danas smatra ekvivalentom od 8 milijuna eura.¹⁵ Pri rekonstrukciji se nastojalo poštivati izvorni izgled burga, a Karlovo je načelo obnove bilo utemeljeno na promišljenom odnosu prema zatečenom stanju kompleksa. Njegove su se kasnosrednjovjekovne vrijednosti nastojale primarno konzervirati, odnosno što je moguće vjernije obnoviti u neogotičkom stilu.¹⁶ Takav stav odudarao je od sličnih intervencija na građevinama koje su u to doba restaurirane često prema zamišljenim, a ne stvarnim činjenicama, odnosno u skladu s romantičarskim shvaćanjem prošlosti. Karlovi su naponi bili ponajviše usmjereni prema obnovi dotrajalih, odnosno ruševnih dijelova Burga Eltz kao npr. Platt–Eltza, kapele i kuće Rübenach, koja je početkom 19. stoljeća bila kupljena od nasljednika te grane i prvi put ušla u posjed linije Eltz–Kempenich.

O odnosu grofa Karla prema obiteljskom naslijeđu govori i činjenica da je nakon velikog zahvata na Burgu Eltz 1888. godine naručio i financirao tiskanje studije o povijesti svoje obitelji od arhivara i historiografa iz Wiesbadena, Friedricha Wilhelma Emila Rotha (Eltville, 1853. – Offenbach, 1924.). Iako nije imao formalno obrazovanje s područja povijesnih znanosti, Roth je godinama istraživao i publicirao zavičajne historiografske teme, posebno crkvenu povijest. Nakon Karlove narudžbe proveo je nekoliko mjeseci u arhivima Eltvillea, Burga Eltz, Koblenza, Trieria i drugih mjesta (uključujući Vukovar), prikupljajući i

5 Burg Eltz, tzv. Ludvinina radna soba
(Arhiva obitelji Eltz, © slomifoto 2015.)

Eltz Castle, Ludwina's Study
(Eltz Family Archives, © slomifoto 2015)

sređujući arhivsko gradivo za svoju studiju te je izdao opsežnu, dvosveščanu povijest obitelji Eltz pod naslovom *Geschichte der Herren und Grafen zu Eltz* (Mainz, 1889.–1890.) koja i danas predstavlja važno vrelo za proučavanje povijest obitelji Eltz.¹⁷ Koliko je Burg Eltz bio važan za obiteljsku povijest svjedoči i naziv *Stammburg Eltz* koji za njega koristi Roth, a koji naglašava da je upravo to posjed iz kojeg potječe cijela obitelj.¹⁸

Ludvinina radna soba u Burgu Eltz

Prostor u kojem se najočitije sagledava utjecaj Karla i Ludvine Eltz na obnovi burga jest tzv. radna soba Ludvine Eltz u dijelu kuće Rübenach.¹⁹ Riječ je o relativno maloj prostoriji na prvom katu ove kuće u koju se ulazi iz jedne od najreprezentativnijih soba koja se danas naziva *spavaćom sobom*, zbog golemog kreveta s baldahinom koji dominira središtem prostorije. Iz tzv. spavaće sobe ulazi se u još jednu manju prostoriju, tzv. garderobu (sl. 4), a obje su prostorije u razdoblju historicističke obnove još imale izvorni kasnogo-tički oslik iz 15. stoljeća. Za obnovu ovih oslika angažiran je oko 1881. godine Eduard Heinrich Knackfuss (Wissen, 1855. – Warburg, 1945.).²⁰ On je bio mlađi brat mnogo poznatijeg ilustratora i slikara Hermanna Knackfussa (Wissen, 1848. – Cassel, 1915.).²¹ Eduarda je za ovaj posao preporučio otac, koji je bio službenik (Rentmeister) grofa Karla u Burgu Eltz. Knackfuss je u tom trenutku bio još student slikarstva na akademiji u Düsseldorfu, a nakon angažmana u Burgu Eltz zaredio

se kao dominikanac. Početkom 20. stoljeća počeo je ponovno aktivno slikati te je izveo oltarne pale za dominikansku crkvu u Kölnu, a potom i nekoliko postaja križnog puta za dominikansku crkvu u Düsseldorfu. Umro je u dominikanskom samostanu u Warburgu, kao svećenik pod imenom Lucas.

Osim konzervatorskih odnosno restauratorskih radova na osliku u tzv. spavaćoj sobi i garderobi, Eduard je dobio i zadatak oslikavanja Ludvinine radne sobe, vjerojatno stoga što je njezin izvorni oslik bio jako oštećen ili ga uopće nije bilo. Njegov je zadatak bio izraditi nove zidne slike koje će dijelom odražavati duh kasnosrednjovjekovnih oslika u susjednim sobama, a dijelom unijeti u prostor trajnu uspomenu na obitelj Eltz. Knackfussu je ova narudžba omogućila relativno slobodan pristup u tretiranju ploha, a radove je izveo u ljeto 1881. godine.

Kao predložak za izradu novog oslika u Ludvininoj radnoj sobi umjetniku je poslužio oslik tzv. spavaće sobe i garderobe, koji je imao kasnosrednjovjekovnu vegetabilnu dekoraciju temeljenu na cvjetovima, voću, listovima i grožđu, izvedenu u relativno bogatoj skali boja na svijetloj pozadini. Za ovaj tip oslika smatra se da ocrta prodor orijentalne (arapske) dekoracije koja se u Europi širila zahvaljujući križarskim ratovima. U prostoru tzv. garderobe uz vegetabilni oslik nalaze se i scene s figurama, pa je Knackfuss ovu kombinaciju vegetabilnog i figurativnog oslika uzeo kao osnovu za novi oslik u Ludvininoj radnoj sobi.

6 Eduard Knackfuss, portret Karla grofa Eltza
(Arhiva obitelji Eltz, © slomifoto 2015.)

Eduard Knackfuss, portrait of Karl Count of Eltz
(Eltz Family Archives, © slomifoto 2015)

Na njegovo je rješenje navodno utjecala i dekoracija jedne od soba koju je naručio nadbiskup Wolf Dietrich von Raitenau (1587. – 1612.) za nadbiskupsku palaču u Salzburgu, čijim su oslikom dominirali stilizirani zeleni listovi vinove loze s velikim raznobojnim cvjetovima na tamnoj, gotovo crnoj pozadini, s nešto malih ljudskih figura.²² Naime, Knackfuss se u Burgu Eltz služio akvarelama koji su prikazivali njezin izgled.²³

Radna soba grofice Ludvine relativno je malih dimenzija, kvadratne osnove s dvojim vratima i tri ma prozorima. Nasuprot ulaznim vratima (iz tzv. spavaće sobe) nalaze se nešto manja izlazna vrata koja vode u usko spiralno stubište koje povezuje nekoliko etaža kuće Rübenach (sl. 5).

Zidovi i strop sobe obloženi su drvetom. Velik trokrilni prozor okrenut je prema unutrašnjem dvorištu i dio je nadogradnje izvan gabarita objekta, odnosno taj dio sobe nalazi se nad ulaznim trijemom kuće Rübenach. Nadogradnja ima oblik erkera te osim ovog prozora, koji zauzima gotovo čitavu širinu zida, ima i dva mala jednokrilna prozora na bočnim stranama.

Knackfussovi oslici u donjoj zoni zidova (do visine prozora) imaju stiliziranu vegetabilnu ornamentiku srebrne boje na tamnoružičastoj podlozi,

a sličan oslik na takvoj podlozi imaju i vratnice. Iznad donje zone zidovi su tankim letvicama podijeljeni na vertikalno formatirane panele, unutar kojih se nalazi oslik koji kombinira vegetabilne ornamente s ljudskim figurama i životinjama te natpise izvedene na banderolama. Strop je kasetiran uskim izduženim letvicama i oslikan samo vegetabilnim ornamentom. Letvice su bojene bijelom (u sredini) i tamnoružičastom bojom, koja je preuzeta s donje zone zidova i tako ih vizualno spaja. Podloga slikane dekoracije jest nijansa svijetle, nebeskoplave boje, a u dekoraciji dominira svijetla zelena boja mladog lišća, pa unatoč malim dimenzijama i prigušenoj svjetlosti sobe ona izgleda živahno i ugodno, kakva je i bila izričita želja naručitelja, grofa Karla. Navodno je i umjetnikov otac predložio da osnovni ugođaj sobe bude pogled na svijetlo nebo kroz krošnje bukve.²⁴

Knackfuss je panele u gornjoj zoni zidova dodatno horizontalno podijelio trakom u visini donje četvrtine svakog panela, kako bi smanjio prenaplašenu vertikalnost plohe. Ova je traka oslikana nešto gušćim vegetabilnim prikazom nego u ostalim dijelovima panela, s nizom relativno malih i jednostavnih cvjetova zagasitoružičaste boje, ponavljajući u njima temeljnu boju donjeg dijela zida. Tako svaki panel ima donju zonu samo s vegetabilnim oslikom (nešto jednostavnijim od oslika u gornjoj zoni), horizontalnu traku i gornju zonu koja nešto složeniji vegetabilni oslik kombinira s figuralnim prikazima. Izuzetak od ovog pravila predstavlja panel do izlaznih vrata koji jedini u donjoj zoni ima naslikan ljudski lik koji vjerojatno predstavlja Knackfussova oca, koji je tada skrbio o burgu. Naime, lik u desnoj ruci nosi svežanj ključeva, a na lijevom ramenu nosi dugačku helebardu oko koje je omotana banderola s porukom:

*Wer hier will hinein voll böse List
geh hin woher er kommen ist.*²⁵

Vegetabilna dekoracija na panelima dijelom ima sličnosti s motivima iz prirode, a bujne vitice zelenih grana s kojih vise grozdovi vinove loze i relativno veliko cvijeće stilizirano je do mjere koja prelazi u domenu fantastičnoga. Odabir motiva svoje izvorište sigurno ima u srednjovjekovnoj simbolici, odnosno „skrivenom značenju“ određenog cvijeća među kojima su npr. karanfili, anemone, pakujac, različak, krizantema, ljiljan, potočnice.²⁶ No, u ovim je prizorima njihova srednjovjekovna simbolika već izgubljena, odnosno riječ je o profanom i dekorativnom zidnom

slikarstvu historicističkog stila koje samo formalno slijedi starije uzore.

Svaki panel u gornjoj zoni ima po jedan oslikani ljudski lik (dopojasno ili cijela figura) odnosno jednu ili više životinja ili ptica. Ljudski likovi imaju portretne crte s dosta realizma u prikazu fizionomije, a pouzdano se mogu identificirati uz pomoć obližnje banderole na kojoj je ime toga lika. Svi su likovi odjeveni u kostime koji trebaju asociirati srednjovjekovnu modu, a većina ih nosi rekvizit (glazbalo, oružje...). Dopojasno prikazani likovi izranjaju iz vijenca koji asociira na stilizirani oblak ili cvjetni vjenčić. Upravo ova mješavina realističnog, stiliziranog i gotovo fantastičnog sadržaja daje poseban ugođaj ovom prostoru. Likove grofa Karla, njegove supruge Ludvine i njihove djece pronalazimo na četiri zida ove sobe (iznad ulaznih vrata, na zidu desno od njih te na dva zida lijevo i desno od velikog prozora). Zid suprotno od ulaznih vrata donosi prikaz grobova Eltz i Pejačević te već opisan lik s porukom na banderoli. Karlov je lik smješten na kvadratnom panelu iznad ulaznih vrata, a izveden je kao dopojasni lik muškarca odjeven u ogrtač sa širokim ovratnikom, lica s bujnom bradom i brkovima te kapom na glavi (sl. 6). Ovo je i najviša pozicija u sobi na kojoj se nalazi ljudski lik, pa je slikar vjerojatno i time naglasio hijerarhiju likova, odnosno Karlovu ulogu glave obitelji. Desno od ulaznih vrata, dva su panela s prikazima lisice, zeca i vjeverice u bujnim viticama i s velikim glavicama cvijeća.

Susjedni zid desno (nasuprot glavnom prozoru) jedini nema otvor za prozor ili vrata, pa čini najveći zid ove prostorije i na njemu je umjetnik mogao smjestiti relativno složenu scenu lova, koju je već navijestio prikazom šumskih životinja na prethodno opisana dva panela. Na ukupno pet panela ovog zida prizor je lova na divljač s lovačkim psima, a ovdje su prikazana i dvojica Karlovih sinova, Jakob i Erwein. To su likovi dvojicu mladića odjevenih u srednjovjekovne kostime u cijeloj figuri, okrenutih jedan prema drugom.

7 Eduard Knackfuss, portret Jakoba grofa Eltza (Arhiva obitelji Eltz, © slomifoto 2015.)

Eduard Knackfuss, portrait of Jakob Count of Eltz (Eltz Family Archives, © slomifoto 2015)

8 Eduard Knackfuss, grbovi obitelji Eltz i Pejačević (Arhiva obitelji Eltz, © slomifoto 2015.)

Eduard Knackfuss, coats of arms of families Eltz and Pejačević (Eltz Family Archives, © slomifoto 2015)

Erwein je na prvom desnom panelu prikazan u naglašenom pokretu, kako lijevom rukom prinosi ustima lovački rog, a desnom nosi dugo koplje te tjera divljač prema bratu koji ih čeka na posljednjem panelu, u klečećem stavu i sa samostrelom u ruci. Između njih su paneli na kojima su prikazani (zdesna na lijevo) lovački psi, jelen i košuta u bijegu (sl. 7).

Idući zid (nasuprot ulaznim vratima) ima tri panela. Na kvadratnom je panelu iznad malih vrata koja vode na spiralno stubište u bujnoj stilizaciji oslikan združeni grb obitelji Eltz-Kempenich i obitelji Pejačević, koji osim štitova i njihova plašta, kacige i nakita ima i banderolu na kojoj je ispisana godina 1881. Na susjedna je dva panela izvedena bujna vegetacija s malim figurama ptica (sokol, čuk?) (sl. 8).

Zidovi u erkeru rezervirani su za prikaz žena iz obitelji Eltz. One su također odjevene u povijesne kostime te imaju pomno slikane detalje nakita i različita pokrivala za glavu.

Zbog visine panela (dva bliža glavnom prozoru manja su zbog otvora bočnih prozora) samo je lik na prvom panelu s obje strane prikazan u punoj figuri. Niz na desnom zidu započinje likom Ludvine grofice Eltz (tik do grba obitelji Pejačević na desnoj strani prozora), a zatim se u krug nižu njezine i Karlove kćeri po starosti (sl. 9).

Na središnjem je panelu desnog zida lik najstarije kćeri Sofije s notnim zapisom u ruci, a na prvom panelu desnog zida puna figura kćeri Marijane sa žičanim instrumentom tipa mandoline u ruci. Na lijevom zidu prvi panel prikazuje kćer Antoniju u punoj figuri, koja sjedi i u lijevoj uzdignutoj ruci s rukavicom drži sokola, dok joj u opuštеноj desnoj ruci visi njegova kukuljica. Na središnjem panelu jest kći Ivana s cvijetom u ruci, a na panelu do prozora najmlađa kći Franciska. Ruke likova koji ne drže neki predmet imaju naglašenu gestikulaciju.

Slikar je kroz prikaze likova iz obitelji Eltz istaknuo dvije tematske cjeline karakteristične za plemićki život. Jedna je lov, koji je stoljećima bila privilegija plemstva, a unutar njega posebno vještina sokolarenja kao njegov najelitniji oblik. Lov je bio ne samo način upravljanja posjedom i oblik gospodarskog korištenja njegovih kapaciteta, nego i potvrđivanje vještina i vrlina koje su povijesno bile vezane uz ratne sukobe, a u miru transponirane u lovačko umijeće. Tako je lov postao važna društvena aktivnost plemstva, bitna za dokazivanje viteštva i privilegiranog položaja klase.²⁷ Poznato je da su članovi obitelji Eltz kroz generacije bili strastveni lovci, pa se i u današnjem interijeru Burga Eltz mogu vidjeti mnogi lovački trofeji i oružje.²⁸ Druga je tema vezana uz plemstvo glazba, kao umjetnost koja je kroz čitav srednji vijek pripadala *Septem artes liberales* i smatrala se vještinom koja donosi rafiniranost i duševnu uravnoteženost.²⁹ No, tek će daljnja istraživanja pokazati jesu li kćeri Karla i Ludvine uistinu bile vezane uz glazbu.

Kako bi naglasio svoj odnos prema naručiteljima i ostavio trajan spomen na svoje autorstvo, Knackfuss je na dva uska panela postavljena na zidove lijevo i desno od niše erкера (koji je nešto uži od širine ostalog dijela sobe) izveo dvije duge, oštro lomljene i vertikalno postavljene banderole s natpisima na njemačkoj gotici. Na lijevoj strani piše: DER FRAU ZU ELTZ DER DIENE ICH (Služim gospodarici Eltzovih), kao posveta rada Ludvini grofici Eltz, a na desnoj strani piše: EDUARD KNACKFUSS MALTE MICH (Eduard Knackfuss me je naslikao).

Grbovi u Burgu Eltz kao dekoracija i simbolika

U dijelovima burga koji su danas otvoreni za posjetitelje (dijelovi kuće Rübenach i kuće Rodendorf) nalazi se mnogo grbova obitelji Eltz i s njima povezanih plemićkih obitelji. Ti su grbovi izvedeni kao zidni oslici, na prozorskim staklima te na mobilijaru (npr. namještaju, zidanim kaminima, prekrivačima, zastorima). Većina grbova na staklu nije rađena u klasičnoj tehnici vitraja (tehnikom spajanja segmenata oslikanog stakla u boji olovnim profilima), nego je riječ o jednostavnom obliku bojenja određene staklene površine. Također, veličina i forme grbova variraju, pa je evidentno da su ih radili različiti majstori u različitim razdobljima razvoja i obnove burga. Dio tih grbova pripadao je izvornoj opremi ovog prostora, odnosno Karlo i Ludvina samo su ih obnovili, a dio grbova postavljen je u vrijeme njihove historičističke obnove. Osim dekorativne, ovi grbovi imaju i simboličku funkciju, jer u prostoru burga predstavljaju važne društvene veze obitelji Eltz i potvrđuju njihov plemićki položaj. Među njima se brojnošću ističu grbovi Ludvinine rodne obitelji Pejačević, ali i nekih drugih slavonskih plemićkih obitelji koje su, zahvaljujući Karlovoj i Ludvini- noj obnovi, našle svoje mjesto u interijeru burga. U tzv. ulaznoj dvorani u prizemlju kuće Rübenach (izložbenoj sali s oružjem) na dva jednokrila prozora oslikani su relativno mali i jednostavni grbovi obitelji Eltz–Kempenich (lijevi prozor) i Pejačević (desni prozor). Grbovi su izvedeni samo u formi štita, bez ostalih elemenata, i pripadaju najjednostavnijim grbovima koje susrećemo u prostoru burga, po čemu su slični onima na katu kuće, u tzv. spavaćoj sobi, pa možemo pretpostaviti da ih je izvela ista ruka. Grbovi u tzv. spavaćoj sobi izvedeni su na dva dvokrila prozora okrenuta prema vanjskom okolišu burga te na jednom dvokrilnom prozoru okrenutom prema unutrašnjem dvorištu burga, uz veliku gotičku nišu u funkciji kapele. Grbovi su oslikani u gornjoj zoni prozora, po jedan grb na svakom krilu. Na prozoru uz kapelu izvedeni su grbovi Ludvinina djeda i bake s majčine strane, odnosno dva grba obitelji Esterházy koja označavaju Ivana Kazimira grofa Esterházyja (1774.–1829.) i Mariju Josipu, rođ. groficu Esterházy (1777.–1843.). Grbovi na prozoru desno od kreveta označavaju Ludvinina oca Petra grofa Pejačevića (1804.–1887.), s lijeve strane, a s desne strane njezinu majku Francisku, rođ. groficu Esterházy de Galantha (1804.–1875.). Na prozoru lijevo od kreveta grb je Ludvinina djeda

9 Eduard Knackfuss, portret Ludvine grofice Eltz (Arhiva obitelji Eltz, © slomifoto 2015.)

Eduard Knackfuss, portrait of Ludvina Countess of Eltz (Eltz Family Archives, © slomifoto 2015)

po ocu, Ivana Nepomuka grofa Pejačevića (1765.–1821.) s lijeve strane, a s desne strane grb njegove supruge Katarine, rođ. plemenite Janković Daruvarske (1785.–1820.) (sl. 10).

Odabir grbova vezan je uz Ludvinu Eltz, jer je ovo bila Karlova i Ludvinina bračna soba, u kojoj je ona ostavila pečat svoje obiteljske povijesti. Grbovi obitelji Pejačević i Eltz izvedeni su apliciranjem tkanina i vezom na baršunastom smeđem zastoru koji sa svih strana zatvara postelju s visokim baldahinom (sl. 11).

Najraskošniji prikaz grbova, vezanih uz Karla i Ludvinu, izveden je u tehnici klasičnog vitraja u već opisanoj tzv. Ludvininoj radnoj sobi, koju je oslikao Eduard Knackfuss. Ovaj je slikar u prostoru izveo već opisane grbove obitelji Eltz i Pejačević kao zidni oslik, no njihove grbove nalazimo i u gornjoj zoni velikoga trokrilnog prozora kao vitraje. Na svakom od tri kvadratna krila izvedena je bogata dekoracija koja čini svojevrstni triptih s Madonom u sredini, lijevo s grbom obitelji

- 10 Burg Eltz, prozor s grbovima
obitelji Pejačević i Janković Daruvarskih
(foto: J. Najcer Sabljak, 2017.)

Eltz Castle, window with coats of arms
of families Pejačević and Janković of
Daruvar (photo: J. Najcer Sabljak, 2017)

- 11 Burg Eltz, zastor na krevetu s grbovima
obitelji Eltz i Pejačević
(foto: J. Najcer Sabljak, 2017.)

Eltz Castle, bed curtains with coats of arms
of families Eltz and Pejačević
(photo: J. Najcer Sabljak, 2017)

Eltz-Kempenich i desno grbom obitelji Pejačević (sl. 12). Lik Madone koja u ruci drži Dijete Isusa, a okružena je mandorlom sa zrakama, pripada ikonografskom tipu tzv. *Strahlenkranzmadonne*, koja izvorište ima u tekstovima Otkrivenja po Ivanu. Ispod toga se prikaza desno dolje nalazi oznaka radionice iz Frankfurta na Majni, a lijevo zasada nečitak naziv radionice. Lik Madone i grbovi smješteni su u arhitektonski oslikanu nišu koju čine tordirani stupovi koji nose luk s višecim arkadicama ukrašenim trolistom. Grbom Eltzovih dominira zagasita crvena boja, a Pejačevićevim plava boja. Baze grbova povezuje traka s natpisima na gotici. Ispod Eltzova grba jest natpis: „Karl Graf / und Herr zu Eltz.“, a ispod Pejačevićeva grba: „Ludwine Gräfin und Frau zu Eltz. / geb. Gräfin Peyachevich von Verötze.“ Ispod Madone jest natpis „Anno Domini“ i godina nastanka vitraja. Pri tome je predzadnja brojka u godini pisana kao obrnuto slovo „V“, a kako se može pretpostaviti da je riječ o srednjovjekovnom načinu pisanja broja 7, natpis bi trebalo pročitati kao 1871. godinu.

Niz grbova vezanih uz Karla i Ludvinu pronalazimo u jednoj od najreprezentativnijih dvorana Burga Eltz, tzv. dvorani vitezova u kući Rodendorf, koja je i najveća prostorija u burgu. U njoj su se tradicionalno održavale razne svečanosti i zajednički sastanci grana obitelji Eltz. Ovaj je prostor ukrašen brojnim oslikanim grbovima na zidovima, a pri obnovi burga izvedeni su i novi grbovi kao vitraji kružnog oblika, postavljeni na gornjim zonama dvokrilnih prozora. Pri tome su izvedeni grbovi onih obitelji koje su ženidbenim vezama u srodstvu s Eltzovima, pa se oko svakog grba nalazi natpis (ime i titula osobe) i godina ulaska (udajom, ženidbom) te osobe odnosno obitelji u srodstvo s Eltzovima. Među njima se na jednom prozoru nalaze grbovi obitelji Pejačević i Eltz-Kempenich s napisima „Ludwine Gräfin Pejacsevich von Veroczze“ i „Karl Graf un Edler Herr zu Eltz“, a oba natpisa imaju i godinu 1853., kada su sklopili brak. Ovdje su zastupljeni i grbovi Karlovih i Ludvininih snaha i zetova, a među njima nalazi se i grb vlastelinske obitelji Khuen von Belási, koja je imala imanje u Nuštru, neda- leko od Vukovara, a s kojom su se Eltzovi srodili kada se 1890. godine Karlova i Ludvinina kći Ivana/Johanna (1861.-1907.) udala za Heinricha grofa Khuen von Belásija (1860.-1928.).

Detaljnija istraživanja inventara burga možda bi otkrila i neke druge grbove, poput vezanog grba

obitelji Pejačević na prostirci kreveta u tzv. grofičnoj sobi u kući Rodendorf.

Zaključno

Najznačajniji i najstariji posjed obitelji Eltz jest Burg Eltz koji se u različitim stilovima gradio od 12. stoljeća. Tijekom druge polovine 19. stoljeća njegovu je obnovu vodio bračni par Karlo i Ludvina Eltz. U likovnom smislu posebno je važna njihova narudžba oslika tzv. Ludvine radne sobe u kući Rübenach za koju su angažirali umjetnika Eduarda Knackfussa. Osluk reprezentira historicički pristup koji se očituje u odabiru neogotičkog stila bujne vegetabilne i zoomorfne ornamentike uz koji se nalaze i portreti bračnog para te njihove djece.

U interijeru burga nalaze se i grbovi koji podsjećaju na obiteljske veze Eltzovih s drugim plemićkim obiteljima, među kojima su i neke važne za hrvatsku povijest (Pejačevići, Jankovići Daruvarski, Esterházy, Khuen von Belási). Ovi su grbovi također postavljeni zahvaljujući Karlu i Ludvini Eltz. Sve intervencije koje su poduzimali u prostoru burga možemo smatrati tipičnim historicističkim odnosom prema kulturnoj baštini, kroz čiju su obnovu nastojali reprezentirati povijest svoje obitelji, koristeći se idealiziranim prikazom njezine prošlosti kao dokazom obiteljske moći. Naravno, obnova burga mora se sagledavati i u širem kontekstu romantičarskog oduševljenja 19. stoljeća srednjim vijekom i njegovim graditeljskim naslijedom, među kojima su posebno mjesto zauzimala ruševine ovakvih objekata.

Historicistički oslici i brojni grbovi u Burgu Eltz nisu samo uspomena na obitelj Karla i Ludvine Eltz, nego i spona ovoga značajnog kulturnog spomenika i naše povijesno-umjetničke baštine.

12 Burg Eltz, vitraj s grbom obitelji Pejačević (foto: J. Najcer Sabljak, 2017.)

Eltz Castle, stained glass window with coats of arms of the Pejačević family (photo: J. Najcer Sabljak, 2017)

* Istraživanja za ovaj rad sufinancirala je Hrvatska zaklada za znanost projektom br. 4153, *Croatia and Central Europe: Art and Politics in the Late Modern Period (1780-1945)*.

BILJEŠKE

- 1 Plemićka titula *von und zu Eltz* označava da potječu s imanja Eltz te da je to dobro još u rukama obitelji.
- 2 Sveto Rimsko Carstvo Njemačke Narodnosti jest naziv za feudalnu državu koja je od 962. do 1806. godine postojala na području današnje Njemačke, Austrije, Švicarske, Slovenije, Češke te dijelova Francuske, Poljske, Italije, Nizozemske, Belgije i Luksemburga.
- 3 Podaci o povijesti obitelji Eltz crpljeni su pretežno iz: FRIEDRICH WILHELM EMIL ROTH, *Geschichte der Herren und Grafen zu Eltz*, sv. 1 i 2, Carl Wallau, Mainz, 1889.–1890., URL: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/titleinfo/1729909>, <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/titleinfo/1751703> (1. 7. 2017.).
- 4 Eltzer Hof jest primjer plemićkog dvora unutar naselja (gradskih zidina) s pripadajućim gospodarskim zgradama. Naslanja se na gradski bedem i Martinsturm iz 14. stoljeća te čini kompleks od desetak zgrada koje su sukcesivno kupovane ili građene sve do 18. stoljeća. U njemu je bila jedna od prvih privatnih namjenski građenih galerija slika u Njemačkoj, koju je 1778. godine podigao Hugo Phillip grof Eltz. I danas se u reprezentativnim prostorima dvora nalazi vrijedna likovna zbirka. FRIEDRICH WILHELM EMIL ROTH (bilj. 3), sv. 2, 158.
- 5 Na primjer, puna titula Jakoba grofa Eltza (1921.–2006.) glasila je: Graf und Edler Herr von und zu Eltz–Kempenich genannt Faust von Stromberg.
- 6 STJEPAN SRŠAN, *Arhivska grada vukovarskog vlastelinstva 1719. – 1945.*, Arhivski vjesnik, 28 (1985.), 143–175.
- 7 UTE RITZENHOFEN, *Eltz Castle*, Deutscher Kunstverlag, Berlin – München, 2015., 29.
- 8 JASMINKA NAJECER SABLJAK, SILVIJA LUČEVNJAK, *Likovna baština obitelji Pejačević*, katalog izložbe, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek, 2013., 42.
- 9 Karlov sin Jakob preminuo je 1906. u 46. godini života, a unuk Karlo 1922. u 26. godini života.
- 10 Gospodinu Karlu grofu Eltzu, njegovoj obitelji i posebno njegovu bratu Georgu grofu Eltzu autorice rada izražavaju duboku zahvalnost na gostoprimstvu u Eltvilleu i Burgu Eltz te mogućnosti da osobno upoznaju jedan dio baštine obitelji Eltz u Njemačkoj.
- 11 Terminologija za srednjovjekovne fortifikacijsko–stambene objekte u našoj je povijesti umjetnosti vrlo neujednačena. U tekstovima koji se bave tom temom koriste se pojmovi: plemićka utvrda, vlastelinski grad, zamak, burg, dvorac, kastrum, gradina, stari grad, feudalni grad, kaštel. U ovom radu koristi se izvorni naziv za ovaj kompleks – *Burg Eltz*, odnosno *burg*.
- 12 Uz dvorac Neuschwanstein, Burg Eltz jest najposjećeniji burg u Njemačkoj. Podaci o burgu mogu se pronaći na mrežnoj stranici *Burg Eltz*, URL: <http://www.burg-eltz.de/de/> (5. 7. 2017.).
- 13 U razdoblju od 1965. do 1995. godine prikaz Burga Eltz nalazio se na reversu novčanice od 500 njemačkih maraka.
- 14 JOHANNA GRÄFIN ERWEIN ZU ELTZ, *Die Burg Eltz*, Franzmathes Verlag, Frankfurt am Main, 1931.
- 15 FRIEDRICH WILHELM EMIL ROTH (bilj. 3), sv. 2, 202–203.
- 16 UTE RITZENHOFEN (bilj. 7), 30.
- 17 –, „Emil Roth“, *Hessische Biografie*, URL: <http://www.lagis-hessen.de/pnd/116637633> (1. 7. 2017.).
- 18 FRIEDRICH WILHELM EMIL ROTH (bilj. 3), sv. 2, 202.
- 19 U tekstu se koriste kroatizirani oblici osobnih imena članova Karlove i Ludvinine najuže obitelji.
- 20 DOROTHEA STERN, „Knackfuss, Eduard“, u: Ulrich Thieme, Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, sv. 20, Leipzig, 1999., 560.
- 21 DOROTHEA STERN, „Knackfuss, Hermann“, u: Ulrich Thieme, Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, sv. 20, Leipzig, 1999., 561–563.
- 22 UTE RITZENHOFEN (bilj. 7), 57.
- 23 U dostupnim izvorima nije se mogla provjeriti autentičnost ovih podataka, no ako je informacija točna, oslik predstavlja zanimljiv primjer historicističkog kompiliranja raznih stilskih karakteristika, u ovom slučaju riječ je o kombinaciji srednjovjekovno–gotičkih i ranobaroknih predložaka.
- 24 UTE RITZENHOFEN (bilj. 7), 59.
- 25 Tekst stilom i rimom asocira na kasnosrednjovjekovne poslovice. Takav stil pisanja popularan je i u razdoblju historizma. U prijevodu glasi: *Tko ovdje hoće ući pun zle namjere (zlog lukavstva, zle varke) // neka ide tamo otkuda je došao*.
- 26 TINE GERM, *Simbolika cvijeća*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.; NORBERT SCHNEIDER, *Still Life: Still Life Painting in the Early Modern Period*, Taschen, Köln, 2003.; CLAUD GRIMM, *Stilleben: Die niederländischen und deutschen Meister*, Belser, Stuttgart, 2010.
- 27 WILHELM SCHLAG, *Die Jagd*, u: Adel im Wandel: Politik – Kultur – Konfession: 1500–1700 (Niederösterreichische Landesausstellung, 12. 5. – 28. 10. 1990.), Rosenberg, 1990., 343–375.
- 28 Karlo grof Eltz prevezao je željeznicom s vukovarskog posjeda nekoliko rasnih grla jelenske divljači na lovišta u okolici Burga Eltz, o čemu svjedoči nekoliko trofeja s kraja 19. i početka 20. stoljeća, koji su izloženi u burgu. Smatra se da je taj genetski materijal s vremenom oslabio, no lovci tvrde da se svakih desetak–dvadesetak godina ipak pojavi po koji izniman primjerak. Uz to, vrijedno je istaknuti da je grof Karlo donio i sadnice slavonskog hrasta čiji se najstariji primjerci mogu vidjeti u okolnoj šumi, a drvo im je vrlo traženo kod mjesnog stanovništva za proizvodnju bačava za vino. Informaciju autoricama dao Georg grof Eltz u e–mailu od 13. srpnja 2017.
- 29 JAMES HALL, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1998., 300–301.

REFERENCES

- Burg Eltz, URL: <http://www.burg-eltz.de/de/> (05/07/17).
- , „Emil Roth“, *Hessische Biografie*, URL: <http://www.lagis-hessen.de/pnd/116637633> (01/07/17).
- TINE GERM, *Simbolika cvijeća*, Mozaik knjiga, Zagreb, 2002.
- CLAUS GRIMM, *Stilleben: Die niederländischen und deutschen Meister*, Belser, Stuttgart, 2010.
- JAMES HALL, *Rječnik tema i simbola u umjetnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1998.
- JOHANNA GRÄFIN ERWEIN ZU ELTZ, *Die Burg Eltz*, Franzmathes Verlag, Frankfurt am Main, 1931.
- JASMINKA NAJČER SABLJAK, SILVIJA LUČEVNJAK, *Likovna baština obitelji Pejačević*, exhibition catalogue, Galerija likovnih umjetnosti, Osijek, 2013.
- UTE RITZENHOFEN, *Eltz Castle*, Deutscher Kunstverlag, Berlin – München, 2015.
- FRIEDRICH WILHELM EMIL ROTH, *Geschichte der Herren und Grafen zu Eltz*, Vol. 1 and 2, Carl Wallau, Mainz, 1889–1890, URL: <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/titleinfo/1729909>, <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ihd/content/titleinfo/1751703> (01/07/17).
- WILHELM SCHLAG, *Die Jagd*, in: *Adel im Wandel: Politik – Kultur – Konfession: 1500–1700* (Niederösterreichische Landesausstellung, 12. Mai – 28. Oktober 1990), Rosenberg, 1990., 343–375.
- NORBERT SCHNEIDER, *Still Life: Still Life Painting in the Early Modern Period*, Taschen, Köln, 2003.
- STJEPAN SRŠAN, *Arhivska građa vukovarskog vlastelinstva 1719.–1945.*, *Arhivski vjesnik*, 28 (1985), 143–175.
- DOROTHEA STERN, „Knackfuss, Eduard“, u: Ulrich Thieme, Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, sv. 20, Leipzig, 1999., 560.
- DOROTHEA STERN, „Knackfuss, Hermann“, u: Ulrich Thieme, Felix Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, sv. 20, Leipzig, 1999., 561–563.

SUMMARY

Karl and Ludwina Eltz — Protagonists of the 19th-Century Restoration of the Eltz Castle

The complex of Eltz Castle (Burg Eltz), situated in southwest Germany between Trier and Koblenz, represents the oldest estate of the noble family of Eltz built in the 12th century. The Eltz family gradually expanded their properties in the Rhine area, and especially important was the acquisition of the Vukovar estate in early 18th century. The Eltz Castle gradually lost its position as the family seat, while other estates, especially Eltzer Hof in Eltville and Vukovar, gained in importance.

The Eltz Castle was built in various successive phases and styles, especially prominent being the historicist restoration endorsed by spouses Karl and Ludwina née Pejačević in the second half of the 19th century, when the family had already established their residence in

Vukovar. Through said restoration the Eltz Castle was both preserved from deterioration and given its characteristic form which distinguishes the complex as an important monument of German and European cultural heritage. Permanent reminders of Karl and Ludwina's efforts are still visible in the Eltz Castle, especially in Neo-Gothic wall paintings realized by Eduard Knackfuss. In the interior of the so-called Ludwina's study Knackfuss painted elaborate compositions dominated by stylized vegetative decorations, animal figures, flowers, family coats of arms, inscriptions and portraits of Karl, Ludwina and their children.

Karl and Ludwina also commissioned Knackfuss to restore existing and paint new coats of arms on windows, walls, fireplaces and decorative textiles in the interior of the Eltz Castle, which represent not only the Eltz family, but also families related to them (e. g. Pejačević, Esterházy, Janković of Daruvar and Khuen Beláši).

Dr. sc. JASMINKA NAJČER SABLJAK jest docentica na Likovnom odsjeku Umjetničke akademije u Osijeku. Bavi se istraživanjem kulturne baštine, posebno istraživanjem provenijencije te povijesti umjetničkih zbirki i kolekcionarstva, nabave umjetnina domaćih i stranih plemićkih obitelji istočne Hrvatske, u razdoblju 18. i 19. stoljeća do sredine 20. stoljeća. Objavila je niz knjiga, stručnih i znanstvenih radova na tu temu.

JASMINKA NAJČER SABLJAK, PhD is Assistant Professor at the Department of Fine Arts, Academy of Arts in Osijek. Her research focuses on cultural heritage, especially on provenance research, history of art collections and collecting and acquisitions of works of art by Croatian and foreign noble families in eastern Croatia from the 18th to mid-20th century. She has published a number of books and scholarly papers on the subject.

SILVIJA LUČEVNJAK diplomirala je povijest umjetnosti, komparativnu književnost i knjižničarstvo na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Radi kao kustosica i ravnateljica u Zavičajnom muzeju Našice. Bavi se istraživanjem i predstavljanjem zavičajne baštine te baštine plemićkih obitelji istočne Hrvatske.

SILVIJA LUČEVNJAK received her MA in Art History, Comparative Literature and Library Science from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. She is curator and director of the Našice Local History Museum. Her professional interests include research and presentation of local heritage and legacy of noble families of eastern Croatia.